

Epistel 390 – Om en god lærers egenskaber

Fra Ludvig Holbergs EPISTLER, 1749

Til * *

Du ønsker af mig, at jeg skal foreslå dig en person til dine børns undervisning. Det er en opgave, som jeg nødig påtager mig, thi en lærers arbejde er af
5 større betydning, end man normalt går og tror.

De fleste ser kun efter viden, og mener, at det i sig selv er nok, hvis ellers personen i øvrigt ikke har nogen fejl eller personlighedsbrister. Viden er rigtignok nødvendigt; men jeg regner det ikke blandt de hovedkvaliteter, som
10 kræves af en lærer. Jeg ser hellere efter en person, som har dømmekraft og beherskelse. Een, som har disse to egenskaber, kan trods en middelmådig viden opnå langt mere end selv den mest sprænglærde person, man kan finde på universitetet.

15 Viden og visdom er to forskellige kvaliteter; thi erfaringen viser, at en person kan være lige så ufornuftig, som han er lærd. Heraf følger, at en sprænglærd lærer, der bare ikke har dømmekraft nok til at have blik for en elevs egenskaber, spilder tiden ved at oplære ham i ting, eleven siden vil glemme.

20 Hovedopgaven her er som i bygningskunsten at undersøge byggegrunden før man opfører bygningen. Når dette gøres med dømmekraft, og det enkelte barns egenskaber, tilbøjeligheder og naturlige evner udforskes før barnet sættes ind på den kurs, som fører til målet, kan man ikke forvente andet end lykkelig og hurtig fremgang. Men de fleste lærere tager ikke disse ting i agt;
25 næsten enhver har den lærer, han selv havde i sin skolegang, som model for sig selv uden at tænke over, at arbejdet må tilpasse sig emnet, og at der skal bruges andre værktøjer til at lave et billede af træ, end et billede af stål. Håndværkere, kunstnere, landbrugere o.s.v. har alle den slags for øje. En bygningsmester undersøger byggegrunden før bygningen opføres og ser til, at

30 hver sten bliver sat på det sted, hvor den passer bedst ind. En kunstner
betragtet emnet, før han lægger hånd på det. Og en landbruger retter sig ikke
blindt efter, hvad hans forgænger har gjort; han undersøger jorden og hvilken
afgrøde, der passer til den. Når jeg opdager, at jorden ikke er egnet til hvede
eller rug, så sår jeg byg eller havre i den. Med eet ord: Alle taget sådan noget
35 nøje i betragtning.

Kun dem, som er betroet til at uddanne ungdommen, og hvis embede det er,
at danne mennesker, forveksler det ene med det andet, hvilket medfører, at
unge mennesker i deres skolegang pådattes en rolle, som ikke passer til deres
40 natur, og at man derfor må føre dem tilbage til deres udgangspunkt igen, og
støbe dem om i en anden form.

Sådan noget har visse konger og lovgivere forsøgt at forebygge, og derfor har
diverse embedsmænd i hver by som opgave at have tilsyn med ungdommens
45 opdragelse og at se til, at ethvert barn bliver sat på en passende post, een
som naturen har dannet dem til. Denne herlige ordning berømmes hos de
gamle ægyptere, persere og spartanere og er den dag i dag i kraft hos
kineserne, så ungdommens tid ikke bliver spildt unyttigt, og så en hurtig og
lykkeligt fremgang i uddannelsen sker, fordi ethvert barn har mere brug for
50 tøjler¹ end sporer² i den uddannelse, som det både har lyst og naturlige evner
til.

Den anden hovedkvalitet, som kræves af en lærer, er beherskelse, thi det er
ved tålmodighed og venlig omgang, elevernes hjerter vindes. Lyst til læring er
55 en følge af kærlighed til lærerne, ligesom strenghed og tyranni giver eleverne
afsky for at lære.

Det skudsmål, som borgerne i den underjordiske by³ gav en student, der søgte
et skoleembede, er derfor ikke så dårligt begrundet, selvom det med hensyn til
60 stil og form forårsagede latter hos læseren, thi meningen er, at hvis en lærer
ikke er behagelig at omgås og begavet med tålmodighed og beherskelse, så

¹ Snorene man styrer en hest med.

² Pigge i støvlerne hos en rytter til at prikke hesten i siden med.

³ Dette og det efterfølgende er en reference til handlingen i Holbergs fantasy-roman 'Niels Klims underjordiske rejse' fra 1741.

passer han med al sin viden ikke til lærerembedet. Ved kærlig opmuntring opnås langt mere end ved ferle og ris⁴. Mest af alt må man bebrejde de lærere, der slår børn uden dømmekraft og i utide, altså: skælder nogen ud, 65 fordi de ikke kan lære en ting lige så hurtigt som andre, uden at forstå, at naturen ikke giver alle de samme evner i lige grad. Sådant en opførsel, som desværre findes hos de fleste lærere, er lige så dårlig som en billedhugger, der bander, skælder og ivrer sig, fordi metal og sten er sværere at formgive, end træ eller voks.

70

Jeg forbliver evigt Deres meget ydmyge og meget lydige tjener

⁴ ferle og ris: Redskaber til at slå eleverne med.